

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΔΙΚΑΙΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2018

1. Εισαγωγή

Η παγκόσμια και η ευρωπαϊκή πορεία προς μία «οικονομία χαμηλού άνθρακα» στο πλαίσιο της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής, προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες για καινοτόμες λύσεις, αλλά αναμένεται επίσης να πλήξει καίρια την οικονομία, την απασχόληση και τον κοινωνικό ιστό σε περιοχές όπου η τοπική οικονομία βασίζεται [σχεδόν] αποκλειστικά στον άνθρακα (εξορυκτικές δραστηριότητες, παραγωγή ενέργειας).

Οι στόχοι μείωσης εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, οι στόχοι διείσδυσης των ΑΠΕ στο ενεργειακό μίγμα, οι σταδιακά αυξανόμενοι περιβαλλοντικοί περιορισμοί για τις εκπομπές αερίων ρύπων από εγκαταστάσεις ηλεκτροπαραγωγής, και η αύξηση της τιμής των δικαιωμάτων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου θα οδηγήσουν αναπόφευκτα στην σταδιακή μείωση της χρήσης ορυκτών καυσίμων, ιδιαίτερα στον τομέα της ενέργειας. Επισημαίνεται ιδιαίτερα ότι ο ενδεικτικός ευρωπαϊκός στόχος για το 2050, όπως διατυπώθηκε το 2011 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναφέρεται σε μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 80% σε σχέση με το 1990, σχεδόν πλήρη απανθρακοποίηση της ηλεκτροπαραγωγής¹. Ο στόχος αυτός βρίσκεται υπό εξέταση/αναθεώρηση, και αναμένεται νέα πρόταση πολύ πιο συγκεκριμένη και ενδεχομένως φιλόδοξη, λαμβάνοντας υπόψη και τους Εθνικούς Σχεδιασμούς για την Ενέργεια και το Κλίμα (χρονικός ορίζοντας 2030), που βρίσκονται σήμερα σε φάση εκπόνησης από όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (και από την Ελλάδα).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο ξεκινά συντεταγμένη προσπάθεια για τη στήριξη νέων αναπτυξιακών δραστηριοτήτων στις περιοχές των οποίων η οικονομία βασίζεται στον άνθρακα. Ήδη, κατά την ευρωπαϊκή διαπραγμάτευση για την αναθεώρηση του Ευρωπαϊκού Συστήματος Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών Αερίων του Θερμοκηπίου, το Ευρωκοινοβούλιο πρότεινε τη σύσταση Ευρωπαϊκού Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης, το οποίο θα χρηματοδοτούνταν από μέρος των διαθέσιμων δικαιωμάτων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Η πρόταση αυτή, που υποστηρίχθηκε από την Ελλάδα, τελικά απορρίφθηκε από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς θεωρήθηκε ανώριμη και πολύπλοκη. Ωστόσο, σε συνέχεια αυτού του αιτήματος, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχώρησε στην ίδρυση της πλατφόρμας “Coal Regions in Transition”, με κύριο στόχο την υποβοήθηση της μετάβασης των περιοχών που σήμερα εξαρτώνται οικονομικά από δραστηριότητες που σχετίζονται με τον άνθρακα.

Στην Ελλάδα, οι περιοχές που αναμένεται να επηρεαστούν βαθιά από τη μετάβαση σε μία οικονομία χαμηλού άνθρακα είναι η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και ιδιαίτερα οι Περιφερειακές Ενότητες Κοζάνης και Φλώρινας και η ευρύτερη περιοχή του Δήμου Μεγαλόπολης, στην Περιφερειακή Ενότητα Αρκαδίας.

¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011), Χάρτης πορείας για τη μετάβαση σε μια ανταγωνιστική οικονομία χαμηλών επιπέδων ανθρακούχων εκπομπών το 2050, Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, COM(2011) 112.

Η Ελληνική Πολιτεία, σύμφωνη την πάγια θέση της για στήριξη της δίκαιης μετάβασης, και ανταποκρινόμενη στο αίτημα των τοπικών κοινωνιών της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας και του Δήμου Μεγαλόπολης, προτίθεται να προχωρήσει στη σύσταση «Ειδικού Λογαριασμού για τη Δίκαιη Μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών» με στόχο τη χρηματοδότηση έργων και δράσεων για τη διαφοροποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων των λιγνιτικών περιοχών. Ο Ειδικός Λογαριασμός θα χρηματοδοτηθεί με τουλάχιστον 60 εκατ. € για την περίοδο 2018-2020 (τουλάχιστον 20 εκατ. € ανά έτος), τα οποία προέρχονται από τα έσοδα της χώρας από τον εκπλειστηριασμό δικαιωμάτων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Για το 2018, το ποσό που θα διατεθεί για τη χρηματοδότηση δράσεων στις λιγνιτικές περιοχές θα ανέλθει στο 6% των εσόδων του έτους από τον εκπλειστηριασμό δικαιωμάτων εκπομπών.

Ο Ειδικός Λογαριασμός θα είναι ανεξάρτητος από υφιστάμενα αντισταθμιστικά μέτρα, τα οποία έχουν θεσπιστεί για τις λιγνιτικές περιοχές της χώρας (όπως το Περιβαλλοντικό Οικιακό Τιμολόγιο και το ειδικό τέλος δικαιωμάτων λιγνίτη, το οποίο σύμφωνα με το Ν. 4533/2018, αντικαθιστά το λιγνιτόσημο από 01/01/2019). Επιπλέον, και ειδικά για το 2018, ο Ειδικός Λογαριασμός θα δρα διακριτά με άλλες πηγές χρηματοδότησης ενώ για το 2019-20 θα μπορούσε να εξεταστεί και η χρήση πόρων του Ειδικού Λογαριασμού για τη συγχρηματοδότηση δράσεων των οποίων η κύρια χρηματοδότηση προέρχεται από άλλες πηγές (δηλαδή οι πόροι του Ειδικού Λογαριασμού να δρουν ως εργαλείο μόχλευσης άλλων πόρων)².

2. Στόχοι παρεμβάσεων και επιλεξιμότητα

Σε συμφωνία με το ευρύτερο ευρωπαϊκό και εθνικό όραμα για βιώσιμη και ισόρροπη ανάπτυξη, αλλά και το αίτημα των τοπικών κοινωνιών, κύριος στόχος του «Ειδικού Λογαριασμού για τη Δίκαιη Μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών» θα είναι η υλοποίηση έργων και δράσεων που θα αναφέρονται **στο στόχο της σταδιακής διαφοροποίησης των οικονομικών δραστηριοτήτων στις λιγνιτικές περιοχές, δημιουργώντας μακροπρόθεσμες θέσεις εργασίας**. Ο στόχος αυτός προφανώς μπορεί να αναφέρεται και σε δράσεις που στοχεύουν στην ανάπτυξη του κατάλληλου παραγωγικού περιβάλλοντος και υποδομών και της καινοτόμου επιχειρηματικότητας, αλλά και στην αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού με έμφαση σε ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, εφόσον βέβαια αυτές συσχετίζονται άμεσα με τον ευρύτερο στόχο του Ειδικού Λογαριασμού.

Επιπλέον κριτήρια, τα οποία προκύπτουν τόσο από το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο για τα έσοδα από τον εκπλειστηριασμό δικαιωμάτων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, όσο και από την ευρύτερη αναπτυξιακή πολιτική της χώρας αναφέρονται στη χρηματοδότηση δράσεων/έργων που οδηγούν σε:

- Μείωση του ανθρακικού αποτυπώματος και του ενεργειακού αποτυπώματος σε σχέση με την υφιστάμενη κατάσταση.

² Η δυνατότητα αυτή δεν προτείνεται για τη διάθεση χρηματικών πόρων για το 2018, καθώς δεν αναφέρθηκαν συγκεκριμένες δυνατότητες συγχρηματοδότησης ώριμων έργων στη δημόσια διαβούλευση που πραγματοποιήθηκε παρά μόνο ενίσχυση άλλων χρηματοδοτικών εργαλείων (π.χ. ΤΑΔΥΜ).

- Μείωση/μηδενισμό αποβλήτων (στερεών, οργανικών, κ.λπ.) σε σχέση με την υφιστάμενη κατάσταση, μέσω της προώθησης λύσεων συμβατών με το πρότυπο της κυκλικής οικονομίας.

Τα παραπάνω κριτήρια προφανώς μπορούν να εξειδικεύονται περαιτέρω με βάση τον τύπο κάθε συγκεκριμένης δράσης/έργου.

Για όλη τη χρηματοδοτική περίοδο, ο Ειδικός Λογαριασμός θα χρηματοδοτεί δράσεις και έργα με θετική επίδραση στους παραπάνω δείκτες (μακροπρόθεσμες θέσεις εργασίας, μείωση ανθρακικού, ενεργειακού και περιβαλλοντικού αποτυπώματος) στις ΠΕ Κοζάνης και Φλώρινας, και στο Δήμο Μεγαλόπολης. Βασικό κριτήριο είναι επομένως ο γεωγραφικός χώρος εφαρμογής των δράσεων (έστω και εάν αυτές υλοποιούνται από φορείς εκτός των περιοχών αυτών), δίνοντας ωστόσο προτεραιότητα στα ακόλουθα:

- Εντοπιότητα φορέων υλοποίησης δράσης/έργου
- Εντοπιότητα εργαζομένων
- Ενίσχυση της νέας επιχειρηματικότητας και της απασχόλησης νέων επιστημόνων.

3. Πλαίσιο Διακυβέρνησης

Η διαχείριση του Ειδικού Λογαριασμού θα γίνεται κεντρικά, από κρατικό φορέα που λειτουργεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία, θα προωθήσει τις κατάλληλες θεσμικές αλλαγές προς το σκοπό αυτό.

Για τη διακυβέρνηση των πόρων του Ειδικού Λογαριασμού προτείνονται τα ακόλουθα:

- Το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας θα συγκαλεί συσκέψεις εργασίας με φορείς των περιοχών με αντικείμενο τη συλλογή προτάσεων, την προτεραιοποίηση δράσεων, τη συνολική αξιολόγηση της πορείας χρηματοδότησης αλλά και ενδεχόμενα συμπληρωματικά εργαλεία.
- Για τη συλλογή προτάσεων και την προτεραιοποίηση δράσεων θα πραγματοποιείται επίσης ανοικτή ηλεκτρονική διαβούλευση μέσω του open.gon όπου όλοι οι τοπικοί φορείς, παραγωγικοί κλάδοι, η επιχειρηματική κοινότητα και οι πολίτες θα μπορούν να καταθέτουν τις ιδέες και τις προτάσεις τους.
- Η τελική επιλογή των ετήσιων δράσεων προς χρηματοδότηση θα πραγματοποιείται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 50 του Ν. 4369/2016 και ανάλογα με το είδος της δράσης θα καταρτίζεται πρόσκληση υποβολής προτάσεων, συμβατής με το εθνικό και το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο, με σαφή κριτήρια επιλεξιμότητας και αξιολόγησης.
- Η υλοποίηση των ενταγμένων έργων/δράσεων θα παρακολουθείται από τον αρμόδιο φορέα και θα αξιολογείται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, αξιοποιώντας τη συμβολή όλων των εταίρων προκειμένου να υπάρχει κατάλληλη ανατροφοδότηση του επόμενου ετήσιου κύκλου χρηματοδότησης.

4. Άξονες παρεμβάσεων και δράσεων προς χρηματοδότηση για το 2018

Με βάση υφιστάμενα αναπτυξιακά σχέδια, οδικούς χάρτες και αναλύσεις που έχουν ήδη καταρτιστεί³ αλλά και τα αποτελέσματα της δημόσιας διαβούλευσης που πραγματοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα 19/06 έως 10/07/2018, καθώς και προτάσεις που κατατέθηκαν στο Υπουργείο από την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, την Αναπτυξιακή Εταιρεία Δυτικής Μακεδονίας, το WWF και το Δήμο Μεγαλόπολης, και τα κριτήρια της Παραγράφου #2, οι γενικοί χρηματοδοτικοί άξονες για το χρονικό διάστημα 2018-2020, είναι οι ακόλουθοι⁴:

- *Ανάπτυξη καθαρών μορφών ενέργειας:* Έμφαση δίνεται στη χρηματοδότηση έργων των ενεργειακών κοινοτήτων με τη συμμετοχή φυσικών προσώπων, ή/και ΟΤΑ ή/και ΝΠΔΔ/ΝΠΙΔ, με στόχο την προώθηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και τη μείωση της ενεργειακής φτώχειας. Στον άξονα αυτό θα μπορούσαν να ενταχθούν και π.χ. έργα βιομάζας/βιοαερίου, με συμμετοχή τοπικών κτηνοτροφικών συνεταιρισμών και γενικότερα έργα αυτοπαραγωγής και με δυνατότητα αξιοποίησης των υφιστάμενων ενεργειακών υποδομών (π.χ. δίκτυα μεταφοράς).
- *Εξοικονόμηση Ενέργειας:* Βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης κτιρίων του Δημοσίου/ιδιωτικού τομέα σε συμμόρφωση με τις ελάχιστες απαιτήσεις ενεργειακής απόδοσης κτιρίων και αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας. Κατά προτεραιότητα προώθηση των ενεργειακών κοινοτήτων με συμμετοχή των ΟΤΑ, ως επιλέξιμων φορέων.
- *Στήριξη του πρωτογενούς τομέα:* Προώθηση ενεργειακών καλλιεργειών, και συγκεκριμένα της τοπικά παραγόμενης βιομάζας για την τροφοδοσία εναλλακτικών συστημάτων τηλεθέρμανσης, καθώς και ενίσχυση τοπικών καλλιεργειών υψηλής προστιθέμενης αξίας (κρόκος, τριανταφυλλιά, ρίγανη, τσάι του βουνού), νέων καινοτόμων κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων, καθώς και προώθηση του εξαγωγικού χαρακτήρα υφιστάμενων συνεταιρισμών και της καθετοποιημένης ανάπτυξής τους. Στον άξονα αυτό θα μπορούσαν επίσης να ενταχθούν έργα αξιοποίησης γεωθερμικών πεδίων για στήριξη θερμοκηπιακών καλλιεργειών και θερμοκηπιακά πάρκα, αλλά και δράσεις κυκλικής οικονομίας με επεξεργασία λυματολάσπης και διάθεσης των προϊόντων ως εδαφοβελτιωτικών, εγγειοβελτιωτικά ή/και αρδευτικά έργα, κ.λπ.
- *Παρεμβάσεις στον τομέα της κυκλικής οικονομίας/αξιοποίησης δευτερογενών υλικών:* Επεξεργασία λυματολάσπης και διάθεσης των προϊόντων ως εδαφοβελτιωτικών, αξιοποίηση τέφρας, κ.λπ. με έμφαση στις αντίστοιχες δράσεις/έργα/προτεραιότητες του Εθνικού Σχεδίου για την Κυκλική Οικονομία.
- *Βιομηχανική κληρονομιά:* Αξιοποίηση των λιγνιτικών σταθμών για ανάδειξη της βιομηχανικής κληρονομιάς των λιγνιτικών περιοχών της χώρας.

³ - Επιχειρησιακό Σχέδιο Ανάπτυξης για τη Μεταλιγνιτική Περίοδο [ANKO, 2015]
- Οδικός Χάρτης Μετάβασης στη Μεταλιγνιτική Περίοδο για την Περιφέρεια Δυτ. Μακεδονίας [WWF, 2016]
- Western Macedonia transition in the low carbon dependency era [Coal Platform Working Team of Western Macedonia, 2018]

⁴ Η σειρά παράθεσης των χρηματοδοτικών αξόνων είναι ενδεικτική και δεν συνεπάγεται προτεραιοποίηση κάποιων εξ' αυτών.

- Προγράμματα ολοκληρωμένης παρέμβασης στον τομέα της εργασίας (π.χ. σε νέες μορφές ενέργειας, στον αγροτοδιατροφικό κλάδο, στον τουριστικό κλάδο, επιδότηση νέων θέσεων εργασίας σε επιχειρήσεις που έχουν ως αντικείμενο συστήματα ή τεχνικές διαχείρισης και εξοικονόμησης ενέργειας, ή την ενεργειακή αναβάθμιση, κ.λπ.), καθώς και προγράμματα κατάρτισης/επιμόρφωσης στους παραπάνω τομείς.
- Προγράμματα στήριξης της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας σε διάφορους τομείς και ειδικά στους παραπάνω.
- Τεχνική υποστήριξη δυνητικών δικαιούχων για ωρίμανση έργων/δράσεων για έργα δημόσιου χαρακτήρα.

Ειδικά για το 2018 και με δεδομένη την υφιστάμενη δυναμική και την παρούσα κατάσταση όσον αφορά στην ωριμότητα έργων και παρεμβάσεων η διαθέσιμη χρηματοδότηση θα κατανεμηθεί ως εξής:

1. Εκπόνηση λεπτομερούς αναπτυξιακού σχεδίου σε επιχειρησιακό επίπεδο, Master Plan και χωρικού σχεδίου/σχεδίου χρήσεων γης, για το Δήμο Μεγαλόπολης, το οποίο και θα αποτελέσει στη συνέχεια τη βάση για την προτεραιοποίηση και την παρακολούθηση της πορείας αναπτυξιακών δράσεων στην περιοχή.
2. Επένδυση επεξεργασίας λυματολάσπης από μονάδες επεξεργασίας αστικών/οικιακών λυμάτων της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας καθώς και από σταθμούς καθαρισμού που επεξεργάζονται λύματα των οποίων η σύνθεση είναι παρόμοια με την σύνθεση των οικιακών ή αστικών λυμάτων, για τη μετατροπή της σε ωφέλιμο δευτερογενές υλικό. Αν και η επένδυση έχει μικρή συνεισφορά σε νέες θέσεις εργασίας, θα επιλύσει ένα περιβαλλοντικό ζήτημα που προκαλεί και επιπλέον κόστη σε Δήμους και πολίτες. Ο βαθμός ωριμότητας της προτεινόμενης δράσης θεωρείται υψηλός (άμεσα υλοποιήσιμο έργο) καθώς έχουν ήδη εκπονηθεί οι αντίστοιχες μελέτες.
3. Πρόγραμμα στήριξης επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στις λιγνιτικές περιοχές με δυνατότητα χρηματοδότησης και συμπράξεων με ερευνητικά κέντρα/πανεπιστήμια στους τομείς των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, έξυπνων ενεργειακών συστημάτων, εναλλακτικών καυσίμων, τεχνολογιών αποθήκευσης ενέργειας. Προτείνεται η ενίσχυση υφιστάμενης προκήρυξης στο πλαίσιο του ΕΠΑΝΕΚ με επιπλέον πόρους για τις ΠΕ Κοζάνης και Φλώρινας και το Δήμο Μεγαλόπολης.
4. Χρηματοδότηση μελετών βιωσιμότητας και τεχνικής ωρίμανσης έργων ΑΠΕ, εξηλεκτρισμού των μεταφορών και εξοικονόμησης ενέργειας από Ενεργειακές Κοινότητες, αλλά για όλο το ευρύτερο φάσμα των δυνητικών δραστηριοτήτων των ενεργειακών κοινοτήτων, με βάση τα κριτήρια που θα ισχύουν σε λοιπά χρηματοδοτικά εργαλεία.

Επιπλέον προτάσεις που κατατέθηκαν κατά τη διαβούλευση αλλά και θέματα που τέθηκαν από τους τοπικούς φορείς (όπως π.χ. η δημιουργία ερευνητικών κέντρων, θέματα χρήσεων γης ή τροποποίησης του Αναπτυξιακού Νόμου, δημιουργία υποδομών) θα εξεταστούν σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία

προκειμένου να διερευνηθούν οι άμεσες δυνατότητες χρηματοδότησης από άλλες πηγές και οι αντίστοιχες θεσμικές αλλαγές. Σε κάθε περίπτωση, και σε συνδυασμό με τις επόμενες ετήσιες διαδικασίες διαβούλευσης, οι προτάσεις θα επανεξεταστούν και το 2019 και το 2020.